

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ НАЗВИ РЕСПУБЛІКИ МАКЕДОНІЯ: ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

У статті викладено основні етапи формування та загострення суперечки між Грецькою Республікою та Колишньою Югославською Республікою Македонія навколо назви останньої. Наведено хронологію подій, які стали основними у переговорному процесі між Грецією та Македонією. Обґрунтування позицій обох країн у питанні назви дає чітке розуміння існуючого конфлікту та складність його вирішення, що гальмує просування КЮРМ на шляху західної інтеграції. Невирішеність даного питання являє собою можливу загрозу стабільності західних Балкан.

Ключові слова: Греція, Македонія, КЮРМ, ООН, Європейський Союз, НАТО, зовнішня політика, конституційна назва, інтеграція, дестабілізація західних Балкан, албанський фактор.

Одним із основних зовнішньополітичних пріоритетів Грецької Республіки є врегулювання в рамках переговорного процесу під егідою ООН суперечностей між Афінами та Скоп'є щодо конституційної назви Колишньої Югославської Республіки Македонія (КЮРМ).

Історія даного питання розпочалася ще 8 квітня 1993 року, коли Македонія за наполяганням Греції була прийнята в Організацію Об'єднаних Націй під назвою Колишня Югославська Республіка Македонія. Не визнаючи конституційну назву та державний прапор Республіки Македонія, Греція у 1993 році запровадила повне торговельне ембарго стосовно Республіки Македонія. Торговельна блокада тривала до 1995 року, доки Македонія не прийняла рішення змінити свій державний прапор. Відносини між двома країнами значно покращилися після зняття ембарго і підписання у тому ж році тимчасової угоди щодо співробітництва між КЮРМ і Грецією¹. Відтоді за посередництвом спе-

**ТАРАНОВА К.О.,
здобувач,
Дипломатична
академія України
при МЗС України**

ціальних представників ООН Македонія і Греція ведуть двосторонні переговори щодо пошуку компромісного рішення з питання назви Республіки Македонія.

Македонська пропозиція із самого початку була прозорою і послідовною: було запропоновано подвійну формулу – використання конституційної назви Республіка Македонія у міжнародному спілкуванні та досягнення домовленостей із Грецією щодо назви у двосторонньому форматі.

Задля того, щоб зрозуміти формування підходів обох сторін до розв'язання спору і прослідкувати зовнішньополітичний курс Греції стосовно цього питання, слід врахувати наступні основні події, заяви та кроки щодо цього питання.

Як вже зазначалося питання про точну назву колишньої югославської Республіки Македонія (КЮРМ) є домінуючим питанням як у зовнішній політиці Грецької Республіки, так і в зовнішній політиці її новоствореного сусіда, з першої половини 1990-х років². Небажання обох сторін до пошуку взаємоприйняттого для них рішення створило вибухову, емоційно заряджену ситуацію навколо цього питання. Її наслідки є далекосяжними для міжнародних відносин та внутрішньополітичної ситуації обох країн.

Підписання Тимчасової Угоди в Нью-Йорку у вересні 1995 року стало переломним кроком у подальшому зближенні Греції та КЮРМ. Дипломатична проблема та подальший конфлікт розпочалися у вересні 1991 року, коли югославська Республіка Македонія провела референдум щодо своєї незалежності. 96,44 % під час референдуму заявили про свою підтримку «суверенної незалежної держави Македонія»³. На основі цього референдуму, Асамблея Югославської Республіки Македонія проголосила незалежність 17 вересня 1991 року. Конституція нової держави закріплювала за нею назву «Республіка Македонія»⁴. Інтенсивний тиск грецької сторони, який підкріплювався обґрунтованими аргументами щодо неприйнятності деяких статей Конституції призвів до внесення поправок до її частини. Тим не менш питання офіційної назви країни так і не торкнулися. Максималістська позиція грецької сторони полягала у повній відсутності терміну «Македонія» у назві країни. Ця пропозиція була відхилена Скоп'є, та незважаючи на це у відносинах спостерігалась можливість ведення переговорів і пошуку компромісного рішення. Зокрема, 9 грудня 1992 року, Кіро Глігоров, який на той час був президентом колишньої югославської Республіки Македонія, заявив у Парламенті про свій намір підтримати ініціативу Спеціального представника ЄС, посла Великобританії Робіна О'Ніла. О'Ніл запропонував використовувати назву «Республіка Македонія

(Скоп'є)» у зовнішніх відносинах країни, у той час як назва «Республіка Македонія» буде продовжувати використовуватися всередині країни, тобто на внутрішньодержавному рівні. Грецький уряд відхилив цей план і стійко наполягав на виключенні терміну «Македонія» щодо назви країни.

Глігоров запропонував ще один «компроміс» з метою забезпечення входження його країни в Організацію Об'єднаних Націй в 1992 році, що пропонував для країни назву «Колишня югославська республіка Македонія». Опозиційні партії КЮРМ розцінили це як неприйнятні поступки, в результаті чого Глігоров був підданий гострим політичним атакам.

Під час переговорів, які привели до підписання Тимчасової Угоди, найважливішим питанням для Афіні залишалося питання щодо обрання підходу, який би включав «великий пакет» або «малий пакет». Тобто, іншими словами вибір мав полягати у тому, чи включати питання щодо назви країни у порядок денний чи залишити його на потім. Зрештою, з політичних причин було обрано останній варіант. Варто зазначити, що обрання «малого пакету» виявилось досить ефективним на той час і сприяло нормалізації та стабілізації двосторонніх відносин між Грецією та КЮРМ.

Таким чином, Тимчасова Угода 1995 року вирішила низку питань у двосторонніх відносинах обох країн по принципу взаємних компромісів, хоча й відклала вирішення питання щодо назви країни на певний строк⁵. Питання назви КЮРМ, здавалося, перемістилося на периферію політичного поля Греції.

У Македонії ж проблема назви країни продовжувала займати важливе місце як у зовнішній, так і внутрішній політиці країни. Реакції уряду Скоп'є були обумовлені значним внутрішнім та регіональним перебігом подій, а саме криза в Косово та албанський вимір конфлікту⁶. Можемо згадати основні етапи загострення кризи, які стосувалися назви країни:

по-перше, абсолютна непримиренність і відсутність бажання йти на компроміс у питанні назви (1997 – 1998рр.);

по-друге, вибір стратегії «неврегульованості» та відкладення вирішення питання на невизначений строк (1998 – 1999рр.);

по-третє, погіршення відносин всередині країни (2000 – 2001 рр.);

по-четверте, пропозиції уряду КЮРМ щодо компромісного вирішення питання наштовхнулися на критику з боку опозиційних сил та населення країни, що викликало супротив та етнічні суперечки (2001 – 2002 рр.).

Що ж стосується подальшого розвитку зазначе-

ного питання, то варто зазначити, що визнання 4 листопада 2004 року США конституційної назви – Республіка Македонія, призвело до загострення політичних відносин між Республікою Македонія і Грецією. Прем'єр-міністр Греції (тоді Костас Караманліс), коментуючи цей крок Вашингтону, заявив, що уряд Греції не розглядатиме можливість прийняття Македонії до ЄС та НАТО доти, доки не буде досягнуто загальноприйнятого для обох сторін рішення щодо назви держави.

У листопаді 2007 року у Нью-Йорку стартував новий раунд переговорів між Грецією та Республікою Македонія, який був покликаний урегулювати суперечку обох країн щодо назви. Переговори поновилися 1 листопада 2007 року під егідою ООН. Організацію представляв спец посланник Генсека ООН з переговорів між Грецією і Республікою Македонія Метью Німец. Представники Греції – Адамантис Васілакис та КЮОРМ – Нікола Дімітров разом з Метью Німец шукали шляхи урегулювання проблеми з назвою. Напередодні нового раунду переговорів глава МЗС Греції – Дора Бакоянні заявляла, що Греція готова обговорювати можливу складову назву для сусідньої країни. Як прийнятний варіант було запропоновано назву «Республіка Македонія – Скоп'є». У випадку ж, якщо компроміс знайти не вдасться, глава МЗС не виключила можливості того, що Греція може накласти вето на просування КЮОРМ у НАТО⁷. Неврегульована суперечка з Грецією звичайно становить перешкоду входженню Македонії і до Європейського Союзу, адже для включення до ЄС нового члена необхідно, щоб згоду на це дали всі країни-члени ЄС⁸. У свою чергу, за словами міністра закордонних справ Македонії Антоніо Мілошоського, Скоп'є не мало наміру відмовлятися від свого конституційного найменування – Республіка Македонія. Він відкинув будь-які припущення грецької сторони щодо того, що назва «Македонія» означає претензії його країни на грецьку область з однойменною назвою. Одночасно з цим, напередодні нового раунду переговорів, Мілошоський висловив надію на розв'язання проблеми до чергового саміту НАТО в Бухаресті, проведення якого планувалося на квітень 2008 року.

Таким чином, черговий раунд переговорів не дав бажаного результату для жодної зі сторін переговорного процесу і відклав вирішення питання назви на невизначений термін.

Наступним кроком було застосування Грецією вето стосовно членства Македонії в НАТО, на саміті 2008 року в Бухаресті, через невирішеність питання щодо конституційної назви Республіки Македонія. У березні 2008 року Греція та Македонія розпочали новий етап переговорів щодо назви

КЮОРМ. Переговори проходили під егідою посередника ООН Метью Німеца у закритому режимі та їх результати не оголошувалися. Як і очікувалося, Греція заявила, що не допустить вступу сусідньої країни в НАТО, якщо не буде знайдено рішення спірного питання назви. Грецька сторона вкотре наголосила, що назва «Македонія» для сусідньої країни означає претензії на грецьку область з аналогічною назвою. На думку грецьких представників, невирішеність проблеми назви означає неготовність Скоп'є до партнерських відносин з Афінами у рамках НАТО. Окрім цього, міністр закордонних справ Греції – Дора Бакоянні висловила позицію, що Греція заблокує і вступ Колишньої Югославської Республіки Македонія в ЄС, доки не буде вирішене питання навколо назви. Варто зазначити, що черговий раунд переговорів двох країн під егідою ООН вніс нові пропозиції в якості назви для сусідньої країни, такі як «Північна Македонія», «Верхня Македонія» та «Нова Македонія». Черговий раунд переговорів знову не увінчався успіхом, саме тому Афіни заблокували запрошення НАТО на адресу Скоп'є, вимагаючи попередньої зміни назви КЮОРМ за рахунок внесення до неї уточнюючого елемента.

Напередодні саміту НАТО в Бухаресті Спецпредставник ООН Метью Німец по рішенню спору з приводу назви КЮОРМ пропонував зберегти конституційну назву «Республіка Македонія» для відносин Скоп'є з іншими столицями та одночасним використанням назви «Республіка Македонія – Скоп'є» у її відносинах з міжнародними організаціями та у двосторонніх відносинах з Грецією. Афіни, як вже відомо відхилили цей варіант та заблокували вступ Македонії до Альянсу під назвою КЮОРМ. Скоп'є вважаючи, що вето Греції є порушенням Тимчасової Угоди 1995 року між двома країнами, згідно якої Афіни не мають перешкоджати входженню Скоп'є у Північноатлантичний Альянс та Європейський Союз під назвою КЮОРМ.

Насправді ж, як впливає із заяв грецької політичної еліти, Греція прагне та бажає вступу Македонії в НАТО та ЄС, але лише шляхом вирішення питання назви та на основі добросусідських відносин, щоб запобігти можливому виникненню територіальних претензій.

У квітні цього ж року, влада Греції заборонила македонському національному авіаперевізнику «Македонські авіалінії» здійснювати рейси в цю країну. Причиною даного рішення була наявність слова «македонський» у назві авіакомпанії. У відповідь на таку заборону з боку Греції, «Македонські авіалінії» направили лист протесту на адресу Європейської асоціації регіональних перевізників, а також в комітет повітряного сполучення Європей-

ського Союзу, маючи надію на справедливе рішення даного питання.

Що ж стосується вступу Македонії до Північно-атлантичного альянсу, то обидва учасника конфлікту – Греція та Македонія – посилалися на дуже давній та цілком ефективний досвід співробітництва з НАТО. Греція є членом НАТО ще з 1952 року, МЗС Македонії, у свою чергу, стверджує, що країна виконала всі необхідні критерії для вступу в НАТО, а понад 3% македонської армії приймає участь в усіх військових місіях в Афганістані, Іраку, Боснії та Лівані. Зрозумілим є те, що для Македонії членство в НАТО поклато б початок повноцінної євроінтеграції та, в першу чергу, економічної та фінансової допомоги і, навіть, гарантувало б відвернення можливих етнополітичних потрясінь.

Накладання Грецією вето стосовно вступу Македонії до НАТО спричинило подання країною скарги на Грецію в ООН. 21 квітня 2008 року президент КЮРМ направив на адресу генерального секретаря ООН Пан Гі Муна лист, який містив протест з приводу порушення Грецією положень Тимчасової двосторонньої Угоди 1995 року. Керівництво КЮРМ вказувало на порушення Грецією в односторонньому порядку договору, який передбачав не перешкоджання вступу Македонії до міжнародних організацій. Македонська сторона заявила, що притримується положень двосторонньої Угоди з Грецією, а Афіни не зважаючи на це наклали вето на саміті в Бухаресті, завадивши вступу країни в Альянс та порушивши таким чином пункт 11 згаданої Угоди. У своєму листі КЮРМ звинуватила Грецію у порушенні основоположних принципів міжнародного права і в тому числі Статуту ООН.

Таким чином, Афіни, заблокувавши вступ Скоп'є в НАТО, вимагають зміну назви колишньої югославської республіки за рахунок внесення до неї пояснюючого «географічного елемента», який би дозволив не плутати її з північною грецькою областю Македонія. На думку грецької сторони, назва Республіка Македонія є неприйнятною з історичної точки зору, оскільки відкриває можливість експансіоністських претензій з боку Македонії у майбутньому на грецьку область з тією ж назвою.

Наступний 2009 рік не приніс поживлень у вирішенні питання назви КЮРМ. Греція вимагала вирішення питання назви «Македонія» для просування Скоп'є в НАТО, наголошуючи на тому, що країни-претенденти на вступ до ЄС мають просуватися динамічно на цьому шляху, але за умови відповідної підготовки та відповідності визначеним критеріям. Одним з таких критеріїв для колишньої югославської Республіки Македонія, на думку представника МЗС Греції – Дімітріса Друцоса, є вирішення питання назви, бо воно становить умову вступу країни до ЄС⁹.

Після ряду спільних заяв македонського керівництва і обговорень питання щодо назви Республіки Македонія, у 2009 році було оприлюднено нові пропозиції спеціального представника ООН сторонам конфлікту, які вперше передбачали назву «Північна Республіка Македонія». Зауважимо, що ці пропозиції були визнані офіційним Скоп'є неприйнятними. Переговори, які відбулися після цього засвідчили певний прогрес у питанні македонсько-грецького спору¹⁰. Зокрема, обидві сторони в той чи інший спосіб визнали прийнятність формули «Північна Республіка Македонія», яка відповідає вимогам Греції щодо наявності в назві географічного визначення та не зачіпає національної гідності громадян Республіки Македонія, оскільки не виключає застосування назви «Македонія».

У жовтні 2009 року до процесу врегулювання масштабно підключився Європейський Союз. Оскільки Македонія є кандидатом на вступ до Євросоюзу, то суперечка двох країн не залишається поза увагою європейських дипломатів. Вони відмічають, що країна помітно просунулася на шляху реформ та чекають від неї виконання найважливішого пункту – вирішення конфлікту з Грецією¹¹.

Президент Європейської Комісії Жозе Мануел Баррозу закликав Грецію та Колишню Югославську Республіку Македонію якнайшвидше дійти згоди в їхній суперечці щодо офіційного найменування останньої. З листопада 2009 року проходили прямі переговори з цього приводу між прем'єрами обох країн Нікола Груєвські та Георгіосом Папандреу за посередництва ООН. Під час переговорів було розглянуто новий варіант назви КЮРМ, який полягав у додаванні до назви країни назви головної річки «Вардар», як-от, «Вардарська Республіка» або «Республіка Скоп'є».

Спецпредставник Генерального секретаря ООН Метью Німец кілька разів пропонував Македонії прийняти назву «Республіка Македонія-Скоп'є». Греції, щоправда, більше подобається назва «Верхня Республіка Македонія» або «Нова Македонія», які вказують на географічне розміщення і на те, що країна з'явилась на карті світу не в давні часи, а після розпаду Югославії.

Очевидним є той факт, що протистояння з Грецією затягнулося та суттєво гальмує європейську інтеграцію Македонії. ЄС, у свою чергу, продовжує закликати обидві країни віднайти компромісне рішення та відряджає своїх посередників для участі у переговорах.

Отже, можемо зазначити, що спір з Грецією щодо конституційної назви Македонія продовжує становити головну перешкоду членству Македонії в ЄС та НАТО.

Позиція МЗС Грецької Республіки полягає у за-

кликах грецької сторони, основними з яких є:

1) прийняття остаточної композитивної назви з географічною кваліфікацією терміну Македонія для всіх цілей і для всіх видів застосування, з тим щоб уникнути плутанини з грецькою Македонією і покласти край політиці іредентистських і територіальних устремлінь колишньої Югославської Республіки Македонія;

2) вимога щодо відмови колишньої югославської Республіки Македонія від узурпації історичної і національної спадщини грецького народу;

3) схвалення остаточного рішення Радою Без-

пеки ООН, з тим щоб забезпечити повну повагу до його реалізації.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що питання македонсько-грецького спору залишається найбільш вразливим як у площині внутрішньої, так і зовнішньої політики діючого уряду Грецької Республіки. Спір двох країн навколо назви колишньої югославської Республіки Македонія потребує більшої уваги, оскільки невирішена суперечка між Скоп'є та Афінами може підірвати зусилля зі стабілізації західних Балкан.

ПОСИЛАННЯ

¹ G.Valinakis-S. Dalis, The Skopje question – Attempts at recognition and the Greek stance, Official texts 1990-1996, Athens, Sideris, 1996 [in Greek].

² Aristotle Tziampiris. The name dispute in the Former Yugoslav Republic of Macedonia after the signing of the Interim Accord. P. 225-252.

³ Evangelos Kofos . The unresolved 'difference over the name': A Greek perspective. P. 125-223.

⁴ Зовнішня політика Грецької Республіки//Поточний архів МЗС України. – IV ТД. – 2010. – робоче досьє.

⁵ Interim Accord, New York, 13 September 1995

⁶ Despina Syrti . Greece and the Former Yugoslav Republic of Macedonia: the role of the civil society. P. 317-350.

⁷ Memorandum on Practical Measures related to the Interim Accord, Skopje, 13 October 1995.

⁸ Ситуація навколо визнання конституційної назви Республіки Македонія//Поточний архів МЗС України. – IV ТД. – 2010. – Робоче досьє.

⁹ Греція – ЄС//Поточний архів МЗС України. – IV ТД. – 2010. – Робоче досьє.

¹⁰[http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/en-US/Policy/Geographic+Regions/South Eastern+Europe/Balkans/Bilateral+Relations/FYROM/FYROM+-+THE+NAME+ISSUE.htm](http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/en-US/Policy/Geographic+Regions/South+Eastern+Europe/Balkans/Bilateral+Relations/FYROM/FYROM+-+THE+NAME+ISSUE.htm)

¹¹ «Євробоюлетень». Інформаційне видання Представництва Європейського Союзу в Україні. №8-9, серпень-вересень 2010. С. 12.

Taranova K.A. Problem of recognizing of constitutional name of the Republic of Macedonia: ways of problem-solving / Diplomatic Academy of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

The article outlines the main stages in the formation and aggravation of the dispute between the Hellenic Republic and the Former Yugoslav Republic of Macedonia regarding the name of the latter. The chronology of events that have become major in the negotiation process between Greece and Macedonia is described in this article. Arguments of both countries in name dispute give a clear understanding of the current conflict and the complexity of its solutions, which leads to slowing down on the way of FYROM's western integration. Pendency of this matter can cause destabilization in the region of Western Balkans.

Keywords: Greece, Macedonia, FYROM, UN, European Union, NATO, foreign policy, constitutional name, integration, destabilization of the Western Balkans, Albanian factor.

Таранова К.А. Проблема признания конституционного названия Республики Македония: пути решения / Дипломатическая академия Украины при МИД Украины.

В статье изложены основные этапы формирования и обострения спора между Греческой Республикой и Бывшей Югославской Республикой Македония относительно названия последней. Описано хронологию событий, которые стали основными в переговорном процессе между Грецией и Македонией. Обоснование позиций двух стран в вопросе названия даёт четкое понимание существующего конфликта и сложность его решения, что приводит к замедлению продвижения БЮРМ на пути западной интеграции. Нерешенность данного вопроса является возможным дестабилизирующим фактором западных Балкан.

Ключевые слова: Греция, Македония, БЮРМ, ООН, Европейский Союз, НАТО, внешняя политика, конституционное название, интеграция, дестабилизация западных Балкан, албанский фактор.

Стаття надійшла до редколегії 25.03.2010

Прийнята до друку 21.05.2010